

Trūkst laika, naudas un zināšanu

Lai gan problēmu publiskajos iepirkumos joprojām netrūkst, gan pasūtītāji, gan piegādātāji kļūst gudrāki

Pēdējos gados situācija iepirkumos ir samērā stabila – gan iepirkuma skaita, gan iesniegto un izskatīto sūdzību ziņā –, taču vērojams, ka gan pasūtītāji, gan pretendenti kļūst gudrāki, izmanto spēcīgākus argumentus, iesaista juristus, diskusijas notiek par sarežģītiem regulējumiem, novērojusi Iepirkumu uzraudzības biroja vadītāja Dace Gaile. Tas gan nenozīmē, ka netiktu pieļautas kļūdas – kļūdās gan pasūtītāji, gan pretendenti, un lielā mērā kļūdās vainojams laika, naudas un zināšanu trūkums. Pasūtītājiem nepietiek zināšanu un laika laba nolikuma izstrādei – ierēdnis nav universālais kareivis un nevar visu zināt – un līdzekļu ekspertu piesaistei, bet pretendentiem, kas nereti startē virknē konkursu vienlaikus, nepietiek laika pilnvērtīga piedāvājuma iesniegšanai. «Būtu labi, ja visi kļūdītos vienādi, jo tad var pret visiem izturēties vienlīdzīgi – piedot vai nepiedot. Taču tā nav – vienam problēma ir finanšu piedāvājumā, otram trūkst specifikācijā atsauces, citam tehniskajā piedāvājumā kļūda. Kādi ir pasūtītāja principi – rīkojies vienlīdzīgi, rīkojies samērīgi. Tas pats attiecībā uz prasību izvirzīšanu – likums nepasaka, ko tu drīksti prasīt kvalifikācijā, tur ir pateikt, kādus dokumentus var prasīt, lai pierādītu savu profesionālo un tehnisko varēšanu. Vienīgais princips – samērīgi. Un izpratne par samērīgumu ir atšķirīga,» atzīst D. Gaile. Zvērinātu advokātu biroja Deloitte Legal vecākais jurists Mārtiņš Ziemāns un juriste Kristīne Markus atgādina, ka saskaņā ar Publisko iepirkumu likumu (PIL) iepirkumu komisijai ir jābūt kompetentai tā iepirkuma jomā, par kuru tiek slēgtas līgums. No tiesu prakses arī izriet, ka iepirkuma komisijai ir pienākums piesaistīt ekspertu gadījumos, kad iepirkuma komisija nav pārliecināta par savu kompetenci objektīva lēmuma pieņemšanai.

Mazāk pamatoto

Par to, ka pasūtītāji kļūst gudrāki, vedina domāt arī procentuāli mazāks pamatoto sūdzību skaits. 2012. gadā varēja teikt, ka pamatoto un nepamatoto sūdzību skaits bija apmēram puse uz pusi, bet pērn 40% sūdzību tika atzītas par pamatotām, stāsta D. Gaile. Tāpat vērojams, ka vairāk kļūst sūdzību par konkursu nolikumiem, jo uzņēmēji sapratuši, ka ar problēmu jācinās jau no sākuma, nevis pēc konkursa beigām. Tiesa, DB izpēte liecina, ka nereti sūdzības, kas iesniegtas par nolikumu, uzņēmēji paši atsauca.

D. Gaile saka: var būt tā, ka pasūtītājs uzreiz nav sniedzis atbildi uz kādu pretendentam neskaidru jautājumu, tādēļ viņš drošības pēc iesniedz sūdzību, jo var beigties termiņš sūdzības iesniegšanai. Pēc tam pasūtītājs attāpies, sniedzis atbildi, un pretendents sūdzību atsaucis. Tāpat var gadīties, ka pasūtītājs novērsis pretendenta konstatēto nepilnību, tādēļ sūdzības uzturēšanai vairs nav jēgas. Tomēr nevar izslēgt, ka sūdzība bijusi tikai laika vilkšanai, īpaši, ja tā atsaukta, bet nolikumā nav veikti nekādi grozījumi. Arī rezultātu sūdzībās ir vērojami centieni klupināt konkurentu – īstu argumentu nav, tikai matu skaldīšana. D. Gaile atzīst, ka biežāk tas vērojams nozarēs, kur ir ļoti asa konkurence, piemēram, būvniecībā.

Tipiski

Būvniecībā vērojama arī bieža nolikumu labošana, kas palīdzina iepirkuma īstenošanu. Daudz grozījumi nolikumā neliecina par pārdomāti sagatavotu nolikumu, atzīst D. Gaile. Problēmas rada arī ļoti lielais speciālistu skaits, kuru iesaiste projekta īstenošanā ir jāparedz – būvuzraugs, autoruzraudzība, projektēšana, ekspertīze, apsekošana. Uz to nereti pakļūp iestādes vai organizācijas, kas lielus būvniecības konkursus, piemēram, kāda objekta rekonstruēšanai vai modernizēšanai par ES līdzekļiem rīko pirmo reizi. Vēl viena tipiska problēma ir papildu darbi, kas nav paredzēti ie-

FOTO - VITĀLIJS STĒPIŅIKS, DIENAS BUSINESS

Arī rezultātu sūdzībās ir vērojami centieni klupināt konkurentu – īstu argumentu nav, tikai matu skaldīšana. Biežāk tas vērojams nozarēs, kur ir ļoti asa konkurence, atzīst Iepirkumu uzraudzības biroja vadītāja Dace Gaile.

priekš, bet kuru īstenošana sadārdzina projektu. Lielākoties papildu darbu veikšana tiek argumentēta ar iepriekš neparedzamiem iemesliem. «Ir jāatzīst, ka daudzi Eiropas projekti ir saistīti ar rekonstrukciju ēkās, kurās ekspluatācija netiek pārtraukta. Tad jāmēģina saprast, ko pasūtītājs varēja konstatēt un ko tiešām nevarēja. Ir gadījumi, kad atsedz komunikācijas, kas nav bijušas plānā, vai atsedz konstrukcijas, taču izrādās, ka bijis ugunsgrēks, kas nekur nav dokumentēts. Un tad mums ir jāizlemj, vai dodam zaļo gaismu,» saka D. Gaile. Neparedzamu iemeslu dēļ papildu darbi parā-

Pielāgo prasības

M. Ziemāns un K. Markus DB norāda arī uz citām problēmām, piemēram, iepirkuma prasību pielāgošanu konkrētam piegādātājam: «Pielāgotas tehniskās specifikācijas bieži vien izpaužas kā specifiskas prasības attiecībā uz atsevišķa ražotāja produktiem, sertifikātiem vai risinājumiem, kādu konkrētu pretendenta pieredzi vai citām prasībām, kas nav tieši un objektīvi saistītas ar iepirkuma priekšmetu vai arī ir nesamērīgas.» Tāpat ir vērojams, ka pasūtītāji iepirkumu sadala vairākās daļās, nosakot, ka piedāvājumu var iesniegt tikai par visām daļām

„Kopējā iepirkumu līgumcenu vērtība pērn pārsniedza 3 miljardus eiro, kas, salīdzinot ar valsts budžetu aptuveni 7 miljardu eiro apmērā, apliecina publisko iepirkumu ievērojamo ietekmi uz ekonomiku. Jāņem vērā, ka daļa no publisko iepirkumu līgumcenu summas veido arī ES fondu finansējums,

Mārtiņš Ziemāns, ZAB Deloitte Legal vecākais jurists un Kristīne Markus, juriste

dzijušies Salu tilta rekonstrukcijā, ko veic pilnsabiedrība LNK Industries Group. Tomēr papildu darbi mēdz parādīties arī jaunbūvēs, piemēram, Salaspils Sporta halles izbūvē, ko veica SIA Re&Re, vai Austrumlatvijas reģionālā daudzfunkcionālā centra Rēzeknē jeb Gora izbūvē, ko veica SIA Arčers, liecina DB izpēte.

Par vēl vienu tipisku problēmu publiskos iepirkumos var dēvēt pārāk vēlo konkursu izsludināšanu. D. Gaile to sauc par bezatbildību, jo vienmēr ir jāierēķina laiks, kas būs nepieciešams iespējamo sūdzību izskatīšanai. Pēdējā laika spilgtākais piemērs ir Latvijas paviljona būvniecība starptautiskajā izstādē Expo Milano 2015, kas pārāk augsto izmaksu un īsā termiņa dēļ netiks īstenots. Konkurss par paviljona būvniecību tika izsludināts vien pērnruuden.

kopā, lai gan, pērkot šīs preces vai pakalpojumus, atsevišķos iepirkumos būtu nodrošināta piegādātāju plašāka konkurence un līdzekļi tiktu izmantoti efektīvāk. Dažreiz tieši pretēji – iepirkuma priekšmets netiek sadalīts daļās, tādējādi nepamatoti ierobežojot konkurenci, zina teikt juristi.

«Vēloties uzvarēt cīņā par valsts pasūtījumu, pretendenti bieži vien vēlas izmantot visus līdzekļus, lai uzvarētu iepirkumā, aizmirstot par brīvas, godīgas un vienlīdzīgas konkurences prasībām. Pārkāpjot ne tikai PIL prasības, bet arī Konkurences likumu un ES tiesību aktus, pastāv risks, ka Konkurences padome var ierosināt lietu un piemērot ievērojamu naudas sodu, ko aprēķina no uzņēmuma apgrozījuma. PIL pieļauj pretendentiem veidot atklātas piegādātāju apvienības un iesniegt piedāvājumu kopīgi, tāpat arī

piesaistīt apakšuzņēmējus. Piedāvājumu var iesniegt vairāki piegādātāji, kas uzskatāmi par vienu tirgus dalībnieku (saistīti uzņēmumi), ja tie gatavo piedāvājumu pastāvīgi. Tomēr pretendentiem ir aizliegts slēgt aizliegtas vienošanās konkurentu starpā, saskaņot savu daļību, piedāvājumus un cenas ar konkurentiem, savstarpēji sadalīt tirgu, kā arī veikt citas darbības, kas vērstas uz konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu. Diemžēl jāsecina, ka arī pasūtītāju rīcības rezultātā var tikt ietekmēta konkurence. Pasūtītājs ar konkrētu piegādātāju var izbeigt līgumu vai vispārīgo vienošanos un izmantot PIL ietvertos instrumentus neatbilstoši mērķim, proti, tādējādi izslēgt šo pretendentu no iepirkuma procedūrām uz turpmāko 12 mēnešu periodu,» pauž M. Ziemāns un K. Markus.

D. Gaile atzīst – kļūdas iepirkumos biežāk saistītas ar paviršību, ir pat muļķīgas, nevis apzināti pieļautas. Ja nolikums ir speciāli pielāgots vienam uzvarētājam, tas būs rafinēti un juridiski korekti uzrakstīts. Viņa arī atgādina, ka birojs sadarbojas ar Konkurences padomi, KNAB, VID un Valsts kontroli. «Pasūtītājam ir jānorāda ne tikai uzvarētājs, bet visi pretendenti, kas piedalījās konkursā un piedāvātās līgumcenas. Konkurences padome jau zina – kas konkursos vienmēr nāk vienā komplektā un var izdarīt secinājumus,» saka D. Gaile.

Samērā maz tiesu

D. Gaile arī stāsta, ka biznesa pieņem IUB lēmumus, jo tiesā tiek apstrīdēti vien ap 50 lēmumiem gadā. DB jau iepriekš (20.01.) ziņoja, ka tiesā saistībā ar Olaines cietuma jaunā korpusa – atkarīgo rehabilitācijas centra – projektēšanas un būvniecības darbu iepirkumu, kurā uzvarēja SIA Re&Re, solot darbus veikt par 4,29 milj. eiro (bez PVN), tiesā vērsies Arčers, kas vairākas sūdzības iesniedza arī iepirkuma gaitā. M. Ziemāns un K. Markus

stāsta, ka iepirkuma apstrīdēšanu tiesā neapstur iepirkuma procesu, t.i., tā neaizliedz pasūtītājam slēgt iepirkuma līgumu ar izraudzīto pretendentu. Normatīvi nosaka, ka līgumu tiesā var atzīt par spēkā neesošu tikai atsevišķos gadījumos, kad pieļauti ļoti būtiski pārkāpumi. Visos citos gadījumos pastāv iespēja pretendēt tikai uz zaudējumu (t.sk. atrautās peļņas) atlīdzību, kur ir jākonstatē, vai konkrētais pretendents vai ieinteresētais piegādātājs ciestu zaudējumus, ja nebūtu prettiesiski izslēgts no iepirkuma vai būtu ieguvus līguma slēgšanas tiesības. «Piemēram, ja iepirkuma rezultātā ir paredzēts slēgt nevis iepirkuma līgumu, bet vispārīgo vienošanos, kur cenas piedāvājumi tiktu iesniegti tikai pēc šādas vienošanās noslēgšanas, tad pierādīt zaudējumu praktiski nav iespējams. Papildus saskaņā ar Administratīvā procesa likumu ir iespēja lūgt tiesai piemērot pagaidu noregulējumu (piemēram, lūdz tiesu aizliegt pasūtītājam slēgt iepirkuma līgumu). Lai pamatotu pagaidu noregulējumu piemērošanu, nepieciešams pierādīt, ka iepirkuma līguma slēgšana varētu radīt būtisku kaitējumu vai zaudējumus, kuru novēršana vai atlīdzināšana būtu ievērojami apgrūtināta, paūz juristi. Iespējams, ka šobrīd esošā apstrīdēšanas sistēma tiesā nav pietiekami efektīva, jo pat pretendentam labvēlīga sprieduma rezultātā netiek nodrošināta līguma slēgšanas tiesību piešķiršana, bet gan tikai iespēja gūt zaudējumu atlīdzību. Faktiski pretendentam vai ieinteresētajam piegādātājam pirms pieņemšanas iesniegšanas tiesā, jāizvērtē, vai ieguldītie līdzekļi apstrīdēšanā nepārsniegs reālos ieguvumus, kas varētu tikt sasniegti tiesvedības rezultātā,» tā viņi. Juristi arī atgādina – IUB kompetence beidzas līdz ar iepirkuma līguma noslēgšanu. Savukārt persona, kuras tiesības konkrētie grozījumi aizskar, var vērsties tiesā vispārējā kārtībā.